

การจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแพะตีนดง
ตำบลพุกแค อำเภอลำดวนพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี
**The establishment of a waste recycling bank with participation of Ban Phae
Teen Dong community, Phu Khae Sub-district, Chalerm Phra Kiat
District, Saraburi Province**

รัชพล ทีดี,

จุฬามาศ พรรณสมัย และชลิดา แสนวิเศษ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Thatchapon Teedee,

Juthamard Pansamai and Chalida Seanwisedi

University of Thepsatri Rajabhat, Thailand

Corresponding Author, E-mail: thatchapon.t@lawasri.tru.ac.th

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้เพื่อศึกษาแนวการจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลที่เหมาะสมในชุมชนบ้านแพะตีนดง ตำบลพุกแค อำเภอลำดวนพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ข้าราชการ/ข้าราชการเกษียณอายุ ประชาชนที่อาศัยในชุมชน นักวิชาการ และ ผู้ประกอบการธุรกิจขยะ จำนวน 16 คน ซึ่งเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) และการประชุมแนวทางในอนาคต เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลชุมชนบ้านแพะตีนดง ตำบลพุกแค อำเภอลำดวนพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี การจัดตั้งธนาคารขยะ มีความเป็นไปได้ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลพุกแค ให้ความสำคัญต่อปัญหาขยะพร้อมสนับสนุนงบประมาณจัดตั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ และมีความคุ้มค่าในเรื่องผลตอบแทน มีการวางแผนพัฒนา 5 ปี (พ.ศ. 2561 - 2565) การบริหารจัดการธนาคารขยะรีไซเคิล อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลพุกแค ในรูปแบบคณะกรรมการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. ขั้นตอนการจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิล ประกอบด้วย (1) ประชุมชี้แจงแนวทางการจัดตั้งธนาคารขยะ (2) แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารธนาคารขยะ (3) จัดประชุมประชาคม (4) องค์การบริหารส่วนตำบลพบ แด ออกระเบียบการจัดการธนาคารขยะรีไซเคิล (5) รับสมัครสมาชิก และ (6) ขั้นตอนสุดท้ายรับซื้อขยะ

คำสำคัญ : ธนาคารขยะรีไซเคิล; การมีส่วนร่วม; ชุมชนบ้านแพะตีนดง

Abstracts

This research aims to study the guidelines for suitable establishment of recycle waste bank at Ban Phae Teen Dong community, Phu Khae Sub-district, Chalem Phra Kiat District in Saraburi Province. A sample used as derived from selection through purposive sampling was 16 people including community leaders, government officials/retired civil servants, community residents, academics, and junk business entrepreneurs. The instruments used in this study were the semi-structured interview forms, and the meeting minutes form of A-I-C workshops and future guidelines meeting. The data collection was performed through in-depth interview and meeting, and content analysis were used to analyzed the data..

The results showed that

1. The establishment of a waste recycling bank of Ban Phae Teen Dong community, Phu Khae Sub-district, Chalem Phra Kiat District, Saraburi Province is feasible. As Phu Khae Subdistrict Administrative Organization pays attention to the waste problem, supports the established budget for materials and equipment, value of return, and 5-year development planning (2018-2022). The management of the waste recycling bank is the responsibility of the Phu Khae Subdistrict Administrative Organization in the form of a committee with community participation.

2. The process of establishing a waste recycling bank consists of (1) a meeting to clarify the concept of establishing a waste bank (2) appointing a waste bank management committee (3) organizing a community meeting (4) Phu Khae Subdistrict Administrative Organization issues regulations for recycling waste bank management (5) Recruiting members (6) buy garbage (the last step).

Keywords: Waste recycling bank; participation; Ban Phae Teen Dong community; Organization

บทนำ

ปัญหาขยะมูลฝอยในปัจจุบันนี้วันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น อันเนื่องมาจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นทุกวัน มาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น การพัฒนาประเทศที่มีอย่างต่อเนื่องรวมทั้งผลผลิตเทคโนโลยีใหม่เพิ่มขึ้นทำให้เกิดวัสดุเหลือใช้และกลายเป็นขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย และในปัจจุบันการจัดการขยะมูลฝอย เป็นปัญหามลพิษที่สำคัญและมีความเร่งด่วนที่ต้องการแก้ไขเนื่องจากปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นแพร่ผันตามจำนวนประชากรและการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีในขณะที่หน่วยงานที่รับผิดชอบทั้งส่วนกลางและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังมีขีดจำกัดในการบริหารจัดการอันเนื่องมาจากขาด

แคลนบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญเฉพาะด้านและขาดกฎระเบียบมาตรการการควบคุมหรือหลักเกณฑ์ การปฏิบัติที่กำหนดไว้ในกฎหมายแม่บทที่ชัดเจน จึงยากต่อการปฏิบัติเพื่อให้เป็นบรรทัดฐานเดียวกันซึ่งการที่ ปริมาณขยะมูลฝอยมีจำนวนมากขึ้นในแต่ละวัน ดังนั้น แนวทางหนึ่งในการลดปัญหา คือ การลดปริมาณขยะ มูลฝอยให้เหลือไปสู่การกำจัดน้อยที่สุด และสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูล ฝอย (ณรงค์ เลออลงกรณ์, 2547 : 1 ; สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562 : 55)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีหน้าที่ตามกฎหมายในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนที่เกิดขึ้นใน พื้นที่ ยังประสบปัญหาไม่สามารถแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยชุมชนได้ โดยปัญหาที่พบ เช่นปัญหาขยะมูลฝอย ตกค้างสะสมจำนวนมาก สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยชุมชนที่ถูกต้องตามหลักวิชาการมีไม่เพียงพอ ประชาชน คัดค้าน นโยบายของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ให้ความสำคัญ ปัญหาขยะมูลฝอยในปัจจุบันมี ขนาดและความรุนแรงมาจากปริมาณขยะมูลฝอยจำนวนมากที่ไม่อาจกำจัดได้หมด และมีปริมาณเพิ่มขึ้น ตลอดเวลา ขยะมูลฝอยที่ได้จัดเก็บส่วนใหญ่นำมากำจัดด้วยวิธีการที่ไม่ถูกหลักสุขาภิบาล เนื่องจากองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นผู้รับผิดชอบหลักมีข้อจำกัดทั้งบุคลากร งบประมาณ การจัดการ และองค์ความรู้ นอกจากนี้ประชาชนก็ยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพด้วย หากมี ขั้นตอนการลดขยะหรือการนำขยะมาใช้ประโยชน์ใหม่จะสามารถลดปริมาณขยะที่นำไปกำจัดได้งบประมาณที่ ทางท้องถิ่นได้รับก็เพียงพอจะนำไปใช้กำจัดขยะมูลฝอยให้ถูกหลักสุขาภิบาลยิ่งขึ้น (อรพรรณ ทัพชัย, และ วิจิตร ศรีสอน, 2563 : 29-42)

ธนาคารขยะเป็นรูปแบบหนึ่งในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการคัดแยกขยะ โดยเริ่มจากคนในชุมชน เป็นหลักเพื่อให้คนในชุมชนได้เกิดความเข้าใจในการคัดแยกขยะ หลักการของการทำธนาคารขยะ คือให้คนใน ชุมชนเข้ามาเป็นสมาชิกของธนาคารขยะและนำขยะรีไซเคิลมาฝากไว้ที่ธนาคาร โดยมีเจ้าหน้าที่ธนาคารทำการ คัดแยก ชั่งน้ำหนัก คำนวณเป็นเงินและบันทึกลงในสมุดเงินฝาก โดยใช้ราคาที่ทางชุมชนประสานกับร้านรับซื้อ ของเก่าเป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคา รายได้ของกิจกรรมมาจากผลต่างของราคาที่คณะกรรมการของชุมชน กำหนดราคาที่ขายให้กับร้านรับซื้อของเก่า ซึ่งการหักค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายในการ ประชาสัมพันธ์ ซึ่งรายได้สามารถใช้เป็นทุนหมุนเวียนและจัดตั้งเป็นกองทุนเพื่อใช้ในชุมชน (กรมควบคุมมลพิษ , 2560 : 43)

จังหวัดสระบุรีมีปริมาณขยะที่เกิดขึ้นประมาณเฉลี่ยวันละ 685.14 ตัน / วัน รวมปีละ 250,074.55 ตัน เมืององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จำนวนทั้งสิ้น 108 แห่ง อปท. ที่ให้บริการเก็บขยะจำนวน 78 แห่ง ดำเนินการเก็บขนขยะได้รวม 478.7 ตัน/วัน จากขยะที่เกิดขึ้นในพื้นที่ให้บริการจำนวน 584.13 ตัน/วัน ขยะ มูลฝอยที่อยู่นอกเขตบริการพื้นที่ให้บริการ 101.0 ตัน/วัน ส่งผลให้ปัญหาขยะในพื้นที่จังหวัดสระบุรีเริ่มทวี ความรุนแรงมากขึ้น (กองสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น, 2563 : 24)

ตำบลพุดแค อำเภอลำดวนพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี เป็นสถานที่กำจัดขยะของเทศบาลเมืองสระบุรี มีขยะที่เก็บขนได้และนำไปกำจัด 55 ตันต่อวัน (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7 (สระบุรี, 2564 : ออนไลน์) ซึ่งก่อเกิดปัญหาในการจัดการขยะกับหน่วยงานภาครัฐกับประชาชนในพื้นที่ และจากการลงพื้นที่ภายใต้ “โครงการบริการวิชาการ” ของสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี พบว่า ประชาชนในตำบลพุดแค ยังขาดความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอยในบางประเด็น ชุมชนนิยมกำจัดขยะโดยการส่งต่อให้องค์การบริหารส่วนตำบล ไม่เว้นกระทั่งมูลฝอยประเภทโฟม หรือพลาสติก ยกเว้นขยะมูลฝอยที่สามารถนำไปจำหน่ายหรือขายได้ ในระดับชุมชนมีปัญหาด้านการจัดการขยะมูลฝอยยังไม่ได้มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ อาทิเช่น วิธีการทิ้งขยะรวมกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักวิชาการ ปัญหาเรื่องการจัดการขยะมูลฝอยเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องมีการแก้ไข

จากที่ได้กล่าวข้างต้นทำให้คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าธนาคารขยะเป็นโครงการที่น่าสนใจในการให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะและกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมเพื่อช่วยลดปริมาณขยะและปัญหาจากขยะที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ศึกษาแนวทางการจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลที่เหมาะสม อันจะเป็นประโยชน์สำหรับชุมชน และชุมชนอื่นๆ ที่จะจัดตั้งธนาคารขยะภายในชุมชนของตนเองในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลที่เหมาะสมของในชุมชนบ้านแพะดินดง ตำบลพุดแค อำเภอลำดวนพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเพื่อให้วัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ข้าราชการ/ข้าราชการเกษียณ ประชาชนที่อาศัยในชุมชน นักวิชาการ และผู้ประกอบการธุรกิจขยะ รวมทั้งสิ้นจำนวน 16 คน ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน 2) ข้าราชการ/ข้าราชการเกษียณอายุ จำนวน 4 คน 3) ประชาชนที่อาศัยในชุมชน จำนวน 4 คน และ 4) ผู้ประกอบการธุรกิจขยะ จำนวน 4 คน โดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยมีข้อคำถามเกี่ยวกับ ความสำคัญและความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธนาคารขยะ และการบริหารจัดการโครงการ ปัญหาและอุปสรรค

2. แบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) แบ่งออก 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 เข้าใจสถานการณ์และกำหนดเป้าหมายร่วมกันของประชาชน (A: Appreciation) ขั้นที่ 2 ข้อคิดค้นวิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย (I: Influence) และขั้นที่ 3 ขั้นตอนการกำหนดแผนปฏิบัติการและผู้รับผิดชอบ

3. แบบบันทึกการประชุมแนวทางในอนาคต (Future Search Conference) ใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การวิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีต 2) การวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบัน และ 3) การสร้างภาพอนาคตที่พึงปรารถนาในประเด็น

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังนี้

1. ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูล สืบค้นข้อมูลด้วยการกำหนดประเด็นหลัก (Main Issue) ตามแนวทางการจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลในชุมชน และงานวิจัยของผู้อื่นที่ได้มาตรฐาน

2. สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้การสร้างคำถามแบบกึ่งโครงสร้างเป็นลักษณะคำถามแบบปลายเปิด (Open end) และคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่มโดยสาระจะตรงกับวัตถุประสงค์และครอบคลุมกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อสอบถามผู้เชี่ยวชาญ (Key-Expert-Information) ที่มีประสบการณ์ตรงและเกี่ยวข้องกับประเด็นในการสัมภาษณ์

3. กำหนดประเด็นการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) และ การประชุมแนวทางในอนาคต 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การวิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีต 2) การวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบัน และ 3) การสร้างภาพอนาคตที่พึงปรารถนาในประเด็นหลักของการประชุมเพื่อร่วมกัน กำหนดความคิดเห็นร่วมและสร้างแผนปฏิบัติการไปสู่อนาคตร่วมกัน

การตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือ ผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสารที่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำประเด็นมากำหนดเป็นโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ถามหลังจากนั้นนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความชัดเจนของภาษา ความครอบคลุมของโครงสร้างและความสอดคล้องตามจุดมุ่งหมาย โดยใช้เทคนิค IOC (Index of item-objective Congruence) โดยใช้สูตร $IOC = \Sigma R/N$ โดยมีค่าดัชนีสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 ถึง 1.00 และได้รับข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขจากผู้เชี่ยวชาญ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1) จัดทำหนังสือขอลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์และติดต่อประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลพุดแค
- 2) ติดต่อประสานงานบุคคลกลุ่มตัวอย่างที่เลือกไว้ เพื่อขออนุญาตให้ความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์เชิงลึก
- 3) สำรวจพื้นที่และนัดหมาย วัน เวลา สถานที่และการอำนวยความสะดวกอื่น ๆ
- 4) จัดการการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) และจัดการประชุมแนวทางในอนาคต
- 5) นำผลการสัมภาษณ์เชิงลึก และผลการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) และจัดการประชุมแนวทางในอนาคตที่ได้รับมาสรุปให้ครบถ้วน

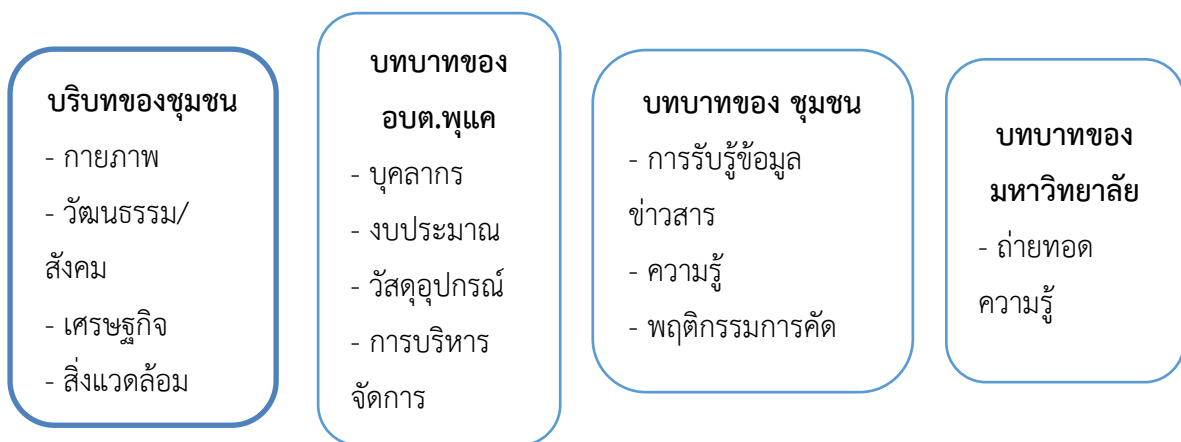
การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ใช้สำหรับการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ และการประชุมแนวทางในอนาคต ใช้การวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis)

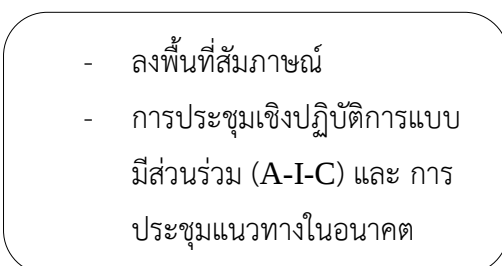
กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องนี้ดังต่อไปนี้

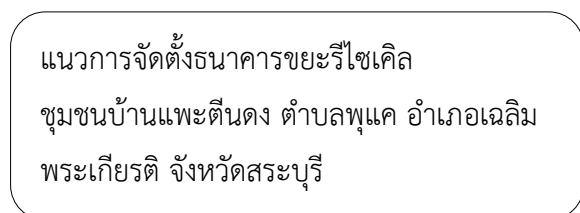
ระยะที่ 1

ระยะที่ 2

ระยะที่ 3

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

แนวการจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลที่เหมาะสมในชุมชนบ้านแพะดินดง ตำบลพุดแค อำเภอลำลูกเกด จังหวัดสระบุรี พบว่า

1. สภาพการจัดการขยะ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า บุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิล มีรายละเอียด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการสัมภาษณ์

ประเด็น	กลุ่มผู้นำชุมชน	ข้าราชการ/ข้าราชการ เกษียณอายุ	กลุ่มประชาชน	กลุ่ม ผู้ประกอบการ ธุรกิจขยะ
1. ความสำคัญและความเป็นไปได้				
	<u>มีความเป็นไปได้</u> -องค์การบริหารส่วนตำบลพุดแค ให้ความสำคัญต่อปัญหาขยะ โดยมี การวางแผน แผนพัฒนา 5 ปี (พ.ศ. 2561 - 2565)	<u>มีความเป็นไปได้</u> - หน่วยงานราชการมีนโยบายดำเนินกิจกรรม การ ลด คัดแยกขยะ -บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องมีการจัดการขยะ ที่ส่งเสริมให้ประชาชนคัดแยกขยะ	<u>มีความเป็นไปได้</u> ประชาชนมีวัฒนธรรมในการคัดแยกขยะไว้เพื่อจำหน่ายเป็นประจำ	<u>มีความเป็นไปได้</u> ผู้ประกอบการรับซื้อขยะรีไซเคิลที่มีการแยกวัสดุที่เหลือใช้ รับซื้อจากชุมชน
2. การบริหารจัดการ/ปัญหาอุปสรรค				

การบริหาร จัดการ	องค์การบริหารส่วน ตำบลพุแค มี แผนพัฒนารองรับ มีงบประมาณและ ความด้านวัสดุ อุปกรณ์เพียงพอ ใช้หลักข้อสัตย์ สุจริต เป็นธรรม โดยให้ประชาชนมี ส่วนร่วมทุกขั้นตอน	การบริหารโครงการ ควรอยู่ในความ รับผิดชอบขององค์การ บริหารส่วน ตำบลพุแค ในรูปแบบ คณะกรรมการโดยการ มีส่วนร่วมของชุมชน	การบริหาร โครงการ ควรอยู่ ในความรับผิดชอบ ขององค์การ บริหารส่วนตำบลพุ แค ในรูปแบบ คณะกรรมการโดย	การบริหาร โครงการ ควรอยู่ ในความรับผิดชอบ ขององค์การ บริหารส่วนตำบลพุ แค ในรูปแบบ คณะกรรมการโดย
---------------------	---	---	---	---

			การมีส่วนร่วมของ ชุมชน	การมีส่วนร่วมของ ชุมชน
ปัญหา อุปสรรค	-	-	ประชาชนในชุมชน บางส่วนยังขาด จิตสำนึก	-
ข้อเสนอแนะ	-	-	-	-

ที่มา: (อิศพล ทิธี, จุฬามาศ พรรณสมัย, และชลิตา แสนวิเศษ, 2565 : 35)

2. แนวทางการการจัดตั้งธนาคารขยะ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) และการประชุมแนวทางในอนาคต มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ขั้นตอนเข้าใจสถานการณ์และกำหนดเป้าหมายร่วมกันของประชาชน (A: Appreciation)

คณะผู้วิจัยได้แบ่งผู้ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) เป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่ม 1 คือ ตัวแทนของชุมชน ได้แก่ สมาชิก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. และประชาชนทั่วไป กลุ่ม 2 ได้แก่ นักวิชาการสาธารณสุขโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ประกอบการธุรกิจขยะ ซึ่งทั้งสองกลุ่มเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในการจัดตั้งธนาคารขยะ เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ขยะมูลฝอยอดีต ปัจจุบัน และอนาคต และสาเหตุของปัญหาขยะในชุมชน ซึ่งได้ข้อสรุป ดังนี้

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์สาเหตุการเกิดมูลฝอยในชุมชนตำบลพุดแค

กลุ่ม 1	กลุ่ม 2
1. ประชาชนขาดจิตสำนึก	1. ไม่มีการคัดแยกขยะมูลฝอย
2. ขาดการจัดที่ถูกต้อง	2. ความมั่งคั่งของประชาชน
3. ไม่มีการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่	3. ขาดความรู้

ตารางที่ 3 ตารางสาเหตุของปัญหาขยะในชุมชน

ปัญหา	สาเหตุของปัญหา	วิธีการแก้ไขปัญหา	กิจกรรมแก้ไขปัญหา
1. ไม่มีการคัดแยกขยะ	ขาดความรู้ในการจัดการขยะมูลฝอย	การให้ความรู้	อบรม/ศึกษาดูงาน /ประชาสัมพันธ์ /โครงการธนาคารขยะ รีไซเคิล

2. ขาดความตระหนักในการทิ้งขยะ	ไม่มีความรู้ถึงผลที่ตามมาของการทิ้งขยะไม่ถูกที่	ปลูกฝังจิตสำนึก	โครงการรณรงค์การสร้างความตระหนักรู้ในการจัดการขยะ/โครงการธนาคารขยะรีไซเคิล
3. ไม่มีการนำขยะมูลฝอยที่มีประโยชน์กลับมาใช้ใหม่	ไม่รู้ประโยชน์และกรรมวิธีของการนำมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่	การให้ความรู้ การศึกษาจากตัวอย่าง	อบรมให้ความรู้ /โครงการธนาคารขยะรีไซเคิล

2.2 ข้อคิดค้นวิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย (I: Influence)

ในการจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแพะตีนดง ตำบลพุด อำเภอนครหลวงพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี คณะผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลพุด แคว้นเขื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการขยะ ให้กับผู้นำชุมชน อสม. และประชาชน เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) ขั้นตอนกำหนดวัตถุประสงค์ โดยมีการกำหนดไว้ดังนี้

- 1.1) เพื่อลดปริมาณขยะมูลฝอยที่เข้าสู่ระบบกำจัดลดลง
- 1.2) เพื่อสร้างรายได้เข้าสู่ครัวเรือน
- 1.3) เพื่อจัดสวัสดิการ (ตามมติของชุมชนจะนำมาจัดสวัสดิการด้านใด)

2) ขั้นตอนการดำเนินงาน โดยมีการกำหนดไว้ดังนี้

- 2.1) ประชุมชี้แจงแนวคิด
- 2.2) แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุน โดยคณะกรรมการมีหน้าที่ 1) กำหนดหลักเกณฑ์ กำหนดราคาการรับซื้อขยะรีไซเคิล 2) กำหนดหลักเกณฑ์ การแลกเปลี่ยน เพื่อรับขยะอันตรายจากชุมชน 3) พิจารณา และให้ความเห็นชอบการจ่ายเงิน 4) วางแผน และพัฒนากองทุนธนาคารขยะชุมชนให้มีประสิทธิภาพ และ 5) กำหนดเงื่อนไขการสมัครสมาชิก กองทุนขยะ (ขั้นตอนนี้ต้องกำหนดร่วมกันของชุมชน)

3) จัดประชุมประชาคม รับฟังความคิดเห็นประชาชนในการจัดตั้งธนาคารขยะของชุมชน

4) ออกระเบียบการจัดการธนาคารขยะรีไซเคิล โดยคำนึงการจัดสวัสดิการ ผลประโยชน์ตอบแทนต่างๆ ให้กับสมาชิกของธนาคารขยะชุมชน เพื่อให้การบริหารจัดการของธนาคารขยะชุมชนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพ

5) รับสมัครสมาชิก รับสมัครสมาชิกเป็นครัวเรือน ที่มีทะเบียนบ้านในเขตชุมชนบ้านแพะดินแดง การคุ้มครองสิทธิสมาชิกทุกคนในครอบครัว (ไม่เกิน10คน) สมาชิกต้องนำขยะมาขายติดต่อกันทุกเดือน เป็นระยะเวลา 3 เดือน เป็นต้น

6) รับซื้อขยะ ธนาคารขยะรีไซเคิล จะรับซื้อขยะเดือนละ 2 ครั้ง

2.3 ขั้นตอนการกำหนดแผนปฏิบัติการและผู้รับผิดชอบ (Control)

สามารถนำมาวางแผนโครงการเพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหาของชุมชนโดย ภายใต้ “โครงการตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลชุมชนบ้านแพะดินแดง ตำบลพุดแก้ว อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี” มีการตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบโครงการธนาคารขยะ (ทั้งนี้จะต้องจัดทำประชุมประชาคม ชุมชนแพะดินแดง) ซึ่งกำหนดแผนปฏิบัติการและผู้รับผิดชอบ (Control) ดังนี้

1. โครงสร้างธนาคารขยะรีไซเคิล ประกอบด้วย ฝ่ายบริหารธนาคารขยะรีไซเคิลผู้จัดการ จำนวน 1 คน งานบัญชีการเงิน/รับสมัคร จำนวน 1 คน งานจัดการ/ติดตามประเมินผลโครงการ จำนวน 1 คน

2. สถานที่ตั้งธนาคารขยะรีไซเคิล ศาลาประชาคมชุมชนแพะดินแดง

3. เวลาเปิด-ปิดธนาคารขยะรีไซเคิล เดือนละ 2 ครั้ง

4. การคัดเลือกร้านรับซื้อและกำหนดราคา กำหนดไว้ดังนี้ 1) การคัดเลือกร้านรับซื้อขยะรีไซเคิล จะคัดเลือกร้านที่เสนอราคาสูงสุดและเปรียบเทียบราคากันอย่างน้อย 3 รายการ ทุก 3 เดือน 2) ติดประกาศและประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย ก่อนธนาคารเปิดทำการอย่างน้อย 3 วัน

5. สมาชิก รับสมัครสมาชิกเป็นครัวเรือน ที่มีทะเบียนบ้านในเขตชุมชนบ้านแพะดินแดง ให้มาขอใบสมัคร กรอกรายละเอียดให้ครบถ้วน แล้วยื่นให้เจ้าหน้าที่ธนาคาร เพื่อทำการบันทึกเลขที่ และจัดทำสมุดคู่ฝาก

6. การนำฝากขยะ สมาชิกนำวัสดุรีไซเคิลที่ต้องการฝากมาพร้อมสมุดคู่ฝากในวันทำการของธนาคาร แล้วกรอกรายละเอียดที่ต้องฝากในใบนำฝาก

7. การถอนเงิน สมาชิกที่มีความประสงค์จะถอนเงิน สามารถถอนได้หลังจากฝาก 1 สัปดาห์เมื่อธนาคารเปิดทำการ สมาชิกต้องนำสมุดคู่ฝากมาด้วย โดยใช้ประกอบกับใบถอน

8. การติดตามผลและประเมินผล ผู้จัดการธนาคารขยะรีไซเคิลทำการติดตามและประเมินผลการดำเนินการจากรายงานสรุปผลประกอบการของธนาคารประจำเดือนและตามไตรมาส เพื่อให้ทราบถึงความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรค

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแพะตีนดง ตำบลพุกแค อำเภอนครหลวงพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี มีประเด็นที่สำคัญที่ต้องนำมาอภิปรายดังนี้

1) การจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลที่เหมาะสมในชุมชนบ้านแพะตีนดง ตำบลพุกแค อำเภอนครหลวงพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี การจัดตั้งธนาคารขยะ มีความเป็นไปได้ องค์การบริหารส่วนตำบลพุกแค ให้ความสำคัญต่อปัญหาขยะพร้อมสนับสนุนงบประมาณจัดตั้ง ด้านวัสดุอุปกรณ์มีความคุ้มค่าในเรื่องผลตอบแทน โดยมีการวางแผนพัฒนา 5 ปี (พ.ศ. 2561 - 2565) การบริหารจัดการธนาคารขยะรีไซเคิล อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลพุกแค ในรูปแบบคณะกรรมการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกชั้นตอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบทบาทของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลพุกแค ผู้นำชุมชน รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ ซึ่งให้ความสำคัญในการดำเนินการที่จัดการขยะมูลฝอยและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ผ่านโครงการธนาคารขยะรีไซเคิล โดยเสียสละมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการทำงานให้กับชุมชน เพื่อที่จะลดผลกระทบที่เกิดจากขยะมูลฝอยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนเน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก มีการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทำให้มีการดำเนินการมีประสิทธิภาพมากขึ้น สอดคล้องกับ นิชนันท์ ปฏิทัศน์ (2560 : 87) ที่ได้ศึกษาแนวทางการจัดตั้งและการบริหารจัดการธนาคารขยะรีไซเคิลในชุมชน สำหรับผู้สูงอายุ ตำบลราชสถิตย์ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุและคนชุมชนส่วนใหญ่มีการคัดแยกขยะเพื่อไว้จำหน่ายให้กับชาเล้งรับซื้อเพื่อหารายได้เสริมอยู่เป็นประจำ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้การจัดตั้งธนาคารขยะมีโอกาสประสบความสำเร็จ ปัจจัยที่มีผลในการจัดตั้งธนาคารขยะคือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ความรู้ความสามารถของประชาชนในชุมชน และหน่วยงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การบริหารจัดการโครงการธนาคารขยะ และการสร้างแรงจูงใจให้กับประชาชน และผลจากการวิเคราะห์ความเหมาะสม การจัดตั้ง และการบริหารจัดการธนาคารขยะรีไซเคิลในชุมชน สำหรับผู้สูงอายุตำบลราชสถิตย์ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดลำปาง มีความเหมาะสม และเป็นไปได้ สอดคล้องกับ ศรีนรินทร์ ศิลปศึกษา และผ่องพรรณ มุริกันนท์ (2562 : 384-393) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายในการพัฒนา ระบบการจัดการขยะมูลฝอย เทศบาลตำบลอาจสามารถ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนคือประชาชนทุกครัวเรือนมีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง มีการดำเนินการธนาคารขยะอย่างต่อเนื่อง รายได้จากการขายขยะนำมาจัดสวัสดิการแก่คนในชุมชน ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น หมู่บ้านเป็นแหล่งศึกษาดูงานการจัดการขยะ ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับมาก

2) ขั้นตอนจัดการจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลที่เหมาะสมของในชุมชนบ้านแพะตีนดง ตำบลพุกแค อำเภอนครหลวงพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) วัตถุประสงค์โครงการ เพื่อลดปริมาณขยะมูลฝอยสร้างรายได้เข้าสู่ครัวเรือน และ จัดสวัสดิการตามมติของชุมชน โครงสร้างการบริหารธนาคารขยะประกอบด้วย ฝ่ายบริหารธนาคารขยะรีไซเคิล ผู้จัดการ จำนวน 1 คน งานบัญชีการเงิน/รับสมาชิก จำนวน 1

คน และ งานจัดการ/ติดตามประเมินผลโครงการ จำนวน 1 คน สถานที่ตั้งธนาคารขยะรีไซเคิล คือ ศาลาประชาคมชุมชนแพะดินดง เวลาเปิด-ปิดธนาคารขยะรีไซเคิล กำหนดไว้เดือนละ 2 ครั้ง มีการกำหนดเกณฑ์คัดเลือกร้านรับซื้อและกำหนดราคา การรับสมาชิก คือรับสมัครสมาชิกเป็นครัวเรือน ที่มีทะเบียนบ้านในเขตชุมชนบ้านแพะดินดง กำหนดการรับฝากและการถอน และมีการติดตามผลและประเมินผล โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน คือ 1) ประชุมชี้แจงแนวคิด 2) แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุน 3) จัดประชุมประชาคม 4) เมื่อผ่านประชาคม องค์การบริหารส่วนตำบล ออกระเบียบการจัดการธนาคารขยะรีไซเคิล 5) รับสมัครสมาชิก และ 6) รับซื้อขยะ ธนาคารขยะรีไซเคิล คือ รูปแบบการดำเนินงานเพื่อส่งเสริม การคัดแยกขยะ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการคัดแยกขยะ โดยอาศัยหลักการของธนาคารมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สมาชิกของธนาคาร นำขยะรีไซเคิลมาฝากที่ธนาคาร โดยมีเจ้าหน้าที่ธนาคารทำการคัดแยก และชั่งน้ำหนัก คำนวณเป็นมูลค่าเงินและบันทึกลงสมุดคู่ฝาก โดยใช้ราคาทางธนาคารประสานงานกับร้านรับซื้อของเก่าเป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคา รายได้ของกิจกรรมเพื่อนำรายได้จากการขายมาใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการดำเนินการนิติธรรมวรรณกลัด (2552 : 43) ซึ่งการดำเนินของธนาคารขยะรีไซเคิล มีขั้นตอนการดำเนินงาน ธนาคารขยะ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 คณะทำงาน เจ้าหน้าที่ของคณะทำงาน ประกอบด้วย ผู้จัดการธนาคาร รับผิดชอบดำเนินงาน ในภาพรวมของธนาคาร เจ้าหน้าที่จดบันทึก รับผิดชอบการจดบันทึกรายละเอียด เจ้าหน้าที่คัดแยก เจ้าหน้าที่คิดเงิน เจ้าหน้าที่บัญชี เจ้าหน้าที่ควบคุมการเงิน และเจ้าหน้าที่ควบคุมการซื้อ-ขาย

ขั้นตอนที่ 2 คณะทำงานมีการประชุม

ขั้นตอนที่ 3 การจัดเตรียมสถานที่เก็บรวบรวม

ขั้นตอนที่ 4 การประชาสัมพันธ์

ขั้นตอนที่ 5 การเปิดธนาคารขยะรีไซเคิล และขั้นตอนที่ 6 การติดตามประเมินผล (กรมควบคุมมลพิษ, 2560 : 43) สอดคล้องกับการจัดตั้งกองทุนขยะกองทุนธนาคารขยะของเทศบาลตำบลหน้าพระลาน, (2562 : ออนไลน์) มีขั้นตอนการจัดตั้งกองทุนขยะ 1) ประชุมชี้แจงแนวคิด 2) แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุน 3) จัดประชุมประชาคม 4) ออกระเบียบการจัดการกองทุนขยะ 5) รับสมัครสมาชิก 6) รับซื้อขยะ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ในระดับชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญและกำหนดนโยบายกับปัญหาขยะอย่างต่อเนื่อง

1.2 ในระดับท้องถิ่น ควรให้มีการจัดทำประชาคมในการจัดตั้งโครงการธนาคารขยะรีไซเคิลจากประชาชนในพื้นที่ เพื่อร่วมกันพิจารณาเงื่อนไข บริหารธนาคารขยะ ร่วมมือกันของชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ธนาคารขยะมีประสิทธิภาพ

1.3 ในระดับจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีนโยบายเกี่ยวกับธนาคารขยะร่วมกันระหว่างท้องถิ่นใกล้เคียง และท้องถิ่นในระดับจังหวัดเพื่อสร้างความร่วมมือในการบริหารจัดการธนาคารขยะรีไซเคิล

ไซเคิลที่เป็นภาคีเครือข่ายกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ในการร่วมกันบริหารจัดการธนาคารขยะรีไซเคิลในชุมชน แลกเปลี่ยน และเรียนรู้ร่วมกัน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

ควรใช้การวิจัยและพัฒนา เพื่อการพัฒนารูปแบบธนาคารขยะรีไซเคิลแบบครบวงจรในการพัฒนาระบบการจัดการธนาคารขยะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2560). *คู่มือประชาชนเพื่อการลด คัดแยกและใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอย*. กรุงเทพมหานคร: กทมกร พับลิชชิ่ง.
- กองสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น. (2563). *แผนปฏิบัติการ “จังหวัดสะอาด” 3Rs-ประชารัฐจังหวัดสระบุรี*. กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น.
- ณรงค์ เลอลงกรณ์. (2547). *การพัฒนาการดำเนินงานโครงการธนาคารขยะและวัสดุเหลือใช้ในโรงเรียนบ้านลำน้ำกตะคร้อ กิ่งอำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา*. การค้นคว้าแบบอิสระการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริการการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เทศบาลตำบลหน้าพระลาน. (2562). *กองทุนธนาคารขยะ*. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 18 มกราคม 2564. แหล่งที่มา: https://www.naphralan.go.th/news_detail.php?hd=1&doIP=1&checkIP=ch&IP&id=12690&checkAdd=chkAd&dum=43169_ypk.
- ธัชพล ทิธี, จุฑามาศ พรรณสมัย, และชลิดา แสนวิเศษ, (2565). *การจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิล โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านแพะดินดง ตำบลพุดแค อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี*. รายงานการวิจัย บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- นิพนธ์ ปญฺธิศน์. (2560). *แนวทางการจัดตั้ง และการบริหารจัดการธนาคารขยะรีไซเคิลในชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ตำบลราชสถิตย์ อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง*. คลังปัญญา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นิติธร วรณกลัด. (2552). *การประเมินโครงการธนาคารขยะรีไซเคิล บริษัท หาดทิพย์ จำกัด (มหาชน) ตามแนวทางการประเมินเชิงสมดุล (Balanced Scorecard)*. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ศรัณรัตน์ ศิลปศึกษา และผ่องพรรณ มุริกันนท์. (2562, พฤษภาคม - มิถุนายน). *การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายในการพัฒนาระบบการจัดการขยะมูลฝอย เทศบาลตำบลอาจสามารถ อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด*. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*. 28 (3), 384-393.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). *การจัดการขยะมูลฝอยในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7 สระบุรี. (2564). สถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่จังหวัดเขต
รับผิดชอบของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7 สระบุรี. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 23 ตุลาคม 2564.
แหล่งที่มา: <http://www.mnre.go.th/reo07/th/information/more/456>
- อรพรรณ ทัพชัย, และ วิจิตรา ศรีสอน. (2563). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของเทศบาล
นครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วารสาร การบริหาร-นวัตกรรมท้องถิ่น. 6 (3), 29-42.